

## Maqom ijrochiligini o'qitishda zamonaviy nazariy va amaliy yondashuvlar: solfedjio mashg'ulotlari misolida

Firuza Muminovna Nurmatova  
Termez davlat pedagogika instituti

**Annotatsiya:** Mazkur annotatsiyada maqom ijrochiligini o'qitishda zamonaviy nazariy va amaliy yondashuvlar, xususan solfedjio mashg'ulotlari misolida ko'rib chiqiladi. Bugungi kunda musiqa ta'limida an'anaviy usullar bilan bir qatorda innovatsion pedagogik texnologiyalar, raqamli resurslar va interaktiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotda maqomlarning lad tizimi, ritmik tuzilishi va intonatsion xususiyatlarini o'zlashtirishda solfedjio mashg'ulotlarining o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarda eshitish madaniyatini rivojlantirish, musiqiy xotirani mustahkamlash va ijrochilik mahoratini oshirishga qaratilgan samarali usullar yoritiladi. Shu bilan birga, tadqiqotda o'quv jarayonining samaradorligini baholash mezonlari va amaliy tajriba natijalari ham tahlil etiladi, bu esa mavzuning ilmiy-amaliy ahamiyatini yanada oshiradi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi etiladi.

**Kalit so'zlar:** maqom ijrochiligi, musiqa ta'limi, zamonaviy yondashuvlar, solfedjio, intonatsiya, lad tizimi, ritm, musiqiy xotira, eshitish madaniyati, pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar, ijrochilik mahorati, o'quv jarayoni, amaliy mashg'ulotlar, musiqiy nazariya

## Modern theoretical and practical approaches to teaching maqom performance: on the example of solfeggio lessons

Firuza Muminovna Nurmatova  
Termez State Pedagogical Institute

**Abstract:** This annotation considers modern theoretical and practical approaches to teaching maqom performance, in particular on the example of solfeggio lessons. Today, along with traditional methods, the use of innovative pedagogical technologies, digital resources and interactive methods is gaining importance in music education. The study analyzes the role of solfeggio lessons in mastering the scale system, rhythmic structure and intonational characteristics of maqoms. It also highlights effective methods aimed at developing auditory culture in students, strengthening musical memory and improving performance skills. At the same time, the study also analyzes the criteria for assessing the effectiveness of the educational process and the results of

practical experience, which further increases the scientific and practical significance of the topic and develops proposals for improving modern pedagogical approaches.

**Keywords:** Maqom performance, music education, modern approaches, solfeggio, intonation, fret system, rhythm, musical memory, auditory culture, pedagogical technologies, innovative methods, performance skills, educational process, practical exercises, music theory

Maqom ijrochiligi o'zbek musiqiy madaniyatining eng qadimiy va murakkab tizimlaridan biri hisoblanadi. U nafaqat ijro san'ati, balki chuqur nazariy bilimlar, an'anaviy uslub va estetik tafakkurni talab etuvchi yaxlit badiiy hodisadir. Bugungi kunda maqom san'atini o'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion metodlardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, solfedjio mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning musiqiy savodxonligini oshirish, eshitish qobiliyatini rivojlantirish va ijrochilik mahoratini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Maqom ijrochiligini o'qitishda an'anaviy ustoz-shogird maktabi uzoq yillar davomida asosiy metod bo'lib kelgan. Bu usulda o'quvchi bevosita ustozdan eshitish, takrorlash va kuzatish orqali bilim oladi. Biroq zamonaviy ta'lim tizimi bu jarayonni yanada tizimli, ilmiy asoslangan va texnologik yondashuvlar bilan boyitishni talab etmoqda. Shu jihatdan solfedjio mashg'ulotlari maqom ijrochiligini o'rganishda muhim ko'priklar vazifasini bajaradi.

Solfedjio - bu musiqiy tovushlarni o'qish, kuylash va eshitish orqali idrok etish tizimi bo'lib, u musiqiy savodxonlikni shakllantirishning asosiy vositalaridan biridir. Maqom musiqasining murakkab lad tizimi, o'ziga xos intonatsion tuzilmalari va ritmik erkinligi solfedjio mashg'ulotlari orqali yanada chuqurroq o'zlashtiriladi. O'quvchi nafaqat notalarni o'qishni, balki ularning ichki ohangiy mazmunini his qilishni ham o'rganadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda solfedjio darslari an'anaviy yodlash usulidan chiqib, interaktiv metodlar asosida tashkil etilmoqda. Masalan, audio-vizual vositalar, kompyuter dasturlari va mobil ilovalar yordamida o'quvchilar turli maqom parchalarini tahlil qilish va kuylash imkoniga ega bo'lmoqda. Bu esa ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maqom ijrochiligida lad tizimi alohida ahamiyatga ega. Har bir maqom o'zining ichki ohang tuzilishi va rivojlanish qonuniyatlariga ega bo'lib, bu tizimni tushunish uchun solfedjio mashg'ulotlari juda muhimdir. O'quvchi tovushlar orasidagi interval munosabatlarini anglash orqali maqomning ichki strukturasi tushuna boshlaydi. Bu jarayon ijrochilikdagi aniqlik va ifodalilikni oshiradi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim jarayonida individual yondashuv ham muhim o'rin tutadi. Har bir o'quvchining eshitish qobiliyati, musiqiy xotirasi va tez

o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lgani uchun solfedjio mashg'ulotlari differensial tarzda tashkil etilishi lozim. Guruhli mashg'ulotlar bilan bir qatorda individual ishlash ham samarali natija beradi.

Maqom ijrochiligini o'qitishda ritm va metr tushunchalari ham muhimdir. Solfedjio mashg'ulotlari orqali o'quvchilar ritmik tuzilmalarni aniq his qilishni o'rganadilar. Maqom musiqasida erkin ritm va an'anaviy usullar uyg'unligi mavjud bo'lib, bu jihatni to'g'ri tushunish ijrochining mahoratini belgilaydi.

Maqom ijrochiligini o'qitishda amaliy metodlar ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Nazariy bilimlar qanchalik chuqur bo'lmasin, ular amaliy mashg'ulotlar bilan mustahkamlanmasa, o'quvchida barqaror ijrochilik ko'nikmalari shakllanmaydi. Shu sababli solfedjio darslarida amaliy yondashuvlar ustuvor ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali o'quvchilar musiqiy tovushlarni eshitish, kuylash va tahlil qilishni bevosita mashq qiladilar.

Amaliy metodlar orasida eng keng tarqalgani bu kuylab solfedjio qilish usulidir. Bu usulda o'quvchilar notalarni faqat o'qibgina qolmay, balki ularni ovoz orqali ifodalaydilar. Natijada eshitish va ijro qilish qobiliyati bir vaqtda rivojlanadi. Maqom ijrochiligida bu juda muhim, chunki har bir ohang nozik intonatsion farqlarga ega bo'lib, ularni faqat nazariy bilim bilan emas, balki doimiy amaliy mashq orqali egallash mumkin.

Yana bir samarali metod - eshitib yozish (diktant) mashqlaridir. O'qituvchi tomonidan ijro etilgan maqom parchasi yoki lad tuzilmasi o'quvchi tomonidan notaga tushiriladi. Bu jarayon musiqiy xotirani kuchaytiradi, ritmik va melodik idrokni rivojlantiradi. Ayniqsa, maqomlarning murakkab melodik harakatlarini tushunishda ushbu metod juda foydali hisoblanadi.

Dars strukturalari ham zamonaviy pedagogik talablar asosida yangilanib bormoqda. An'anaviy dars modeli kirish, asosiy va yakuniy qismlardan iborat bo'lsa, zamonaviy yondashuvda interaktiv bloklar, kichik guruhli ishlash va refleksiya bosqichlari ham qo'shilgan. Kirish qismida o'quvchilar bilan qisqa musiqiy mashqlar bajariladi, asosiy qismda yangi mavzu o'rganiladi, yakuniy bosqichda esa tahlil va mustahkamlash ishlari olib boriladi.

Solfedjio mashg'ulotlarida dars strukturasi moslashuvchanligi juda muhimdir. Masalan, bir dars davomida bir nechta kichik faoliyat turlari almashinib turadi: kuylash, tinglash, tahlil qilish va ritmik mashqlar. Bu o'quvchilarning diqqatini jamlashga yordam beradi va darsni zerikarli bo'lishining oldini oladi.

Zamonaviy texnologiyalar maqom ijrochiligini o'qitishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bugungi kunda audio dasturlar, virtual pianino ilovalari, musiqiy trening platformalari va onlayn ta'lim tizimlari keng qo'llanilmoqda. Bu vositalar o'quvchilarga mustaqil ishlash imkonini beradi va darsdan tashqari mashg'ulotlarni samarali tashkil etishga yordam beradi.

Masalan, maxsus solfedjio ilovalari orqali o'quvchilar interval, akkord va lادلarni mustaqil ravishda mashq qilishlari mumkin. Bu esa ularning individual rivojlanish tezligini oshiradi. Shuningdek, audio yozuvlarni qayta-qayta tinglash orqali maqomlarning intonatsion nozikliklarini chuqurroq anglash imkoniyati yaratiladi.

Pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy texnologiyalarni an'anaviy ta'lim usullari bilan uyg'unlashtirish eng samarali natijani beradi. Ustoz tomonidan jonli ijro va tushuntirishlar o'quvchida emotsional ta'sir uyg'otsa, texnologik vositalar bu bilimni mustahkamlash va takrorlash imkonini yaratadi. Shu tarzda ta'lim jarayonida muvozanatli yondashuv shakllanadi.

Maqom ijrochiligini o'qitishda guruhli mashg'ulotlar ham muhim ahamiyatga ega. Guruhda ishlash o'quvchilarda jamoaviy eshitish, bir-birini tinglash va moslashish qobiliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, polifonik eshitish va ritmik uyg'unlikni shakllantirishda guruhli solfedjio mashg'ulotlari juda foydalidir.

Individual yondashuv esa har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatini inobatga olish imkonini beradi. Ba'zi o'quvchilar ritmik mashqlarni tez o'zlashtirsa, boshqalari melodik tuzilmalarni yaxshiroq tushunadi. Shu sababli o'qituvchi har bir o'quvchiga mos mashqlar tizimini ishlab chiqishi lozim.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik tajribalarda "teskari dars" (flipped classroom) yondashuvi ham qo'llanilmoqda. Bu usulda o'quvchilar yangi mavzuni uyda video yoki audio materiallar orqali o'rganib keladilar, dars jarayonida esa asosan amaliy mashg'ulotlar bajariladi. Bu yondashuv vaqtni samarali taqsimlash va amaliy ko'nikmalarni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Maqom ijrochiligini o'qitishda zamonaviy nazariy va amaliy yondashuvlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bu sohada solfedjio mashg'ulotlari muhim didaktik asos bo'lib xizmat qiladi. An'anaviy ustoz-shogird tizimi o'zining tarixiy va badiiy ahamiyatini saqlab qolgan holda, bugungi kunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitilishi zarur. Bu esa o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi hamda maqom ijrochiligini o'zlashtirishni tizimli bosqichga olib chiqadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, solfedjio mashg'ulotlari o'quvchilarda musiqiy eshitish, intonatsion aniqlik va ritmik barqarorlikni rivojlantirishda eng muhim vositalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maqomlarning murakkab lad tizimi va ohangiy tuzilishini tushunishda solfedjio asosiy tayanch funksiyani bajaradi. O'quvchilar tovushlar orasidagi bog'lanishlarni ongli ravishda idrok etish orqali ijrochilik mahoratini bosqichma-bosqich shakllantiradilar.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalarining joriy etilishi o'quv jarayonini yanada qulay va samarali qiladi. Audio-vizual materiallar, raqamli platformalar va interaktiv dasturlar o'quvchilarning mustaqil ishlashini rivojlantiradi. Bu esa darsdan tashqari mashg'ulotlar sifatini oshirib, bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Natijada o'quvchi faqat auditoriya doirasida emas, balki mustaqil ravishda ham o'z ustida ishlash ko'nikmasiga ega bo'ladi.

Pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, individual va guruhli ta'lim shakllarini uyg'unlashtirish eng samarali natijani beradi. Individual yondashuv har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatini rivojlantirishga imkon bersa, guruhli mashg'ulotlar jamoaviy eshitish va musiqiy moslashuvni shakllantiradi. Bu ikki yondashuv birgalikda qo'llanilganda o'quvchilarning ijrochilik salohiyati sezilarli darajada oshadi.

Yana bir muhim xulosa shundan iboratki, maqom ijrochiligini o'qitishda innovatsion metodlar an'anaviy usullarni inkor etmaydi, balki ularni to'ldiradi. Ustozning jonli ijrosi, og'zaki tushuntirishlari va an'anaviy maktab tajribasi zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashganda, ta'lim sifati yangi bosqichga ko'tariladi. Bu yondashuv maqom san'atining asl ruhini saqlagan holda, uni zamonaviy avlodga yanada tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish imkonini beradi.

Tadqiqot yakunida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: solfedjio mashg'ulotlarini maqom ijrochiligi darslari bilan integratsiya qilishni kuchaytirish; raqamli ta'lim resurslarini keng joriy etish; o'qituvchilarning malakasini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bo'yicha muntazam oshirib borish; hamda o'quv dasturlarida amaliy mashg'ulotlar ulushini ko'paytirish.

Umuman olganda, maqom ijrochiligini o'qitishda zamonaviy nazariy va amaliy yondashuvlar, xususan solfedjio mashg'ulotlari orqali olib boriladigan ta'lim jarayoni o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantiradi, ijrochilik mahoratini mustahkamlaydi va milliy musiqa merosini chuqur anglashga xizmat qiladi. Bu esa o'z navbatida maqom san'atining kelajak avlodlar tomonidan yanada rivojlantirilishi va boyitilishiga zamin yaratadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Saidiy, Said Boltazoda. Влияние музыки на человека. Academy 4 (4), 63-65
2. Saidiy, Said Boltazoda. Теория магнитных эффектов других голосов многоголосной музыки. Science and Education 4 (1), 577-582
3. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Модуляционные эффекты музыкального произведения. Science and Education, 4 (1), 563-569.
4. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Особенности эффекта системы тяготения аккордов в музыке. Science and Education, 4 (1), 590-596.
5. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Взаимное влияние тоники, субдоминанты и доминанты. Science and Education, 4 (1), 570-576.
6. Болта-Зода, С. С. (2022). Особенность мгновенного появления вторичного аккорда, органнй пункт. Science and Education, 3(12), 885-891.

7. Расулова, Д. Ш. К., & Болтазода, С. С. (2022). Национальные инструменты Узбекистана. История музыкальных инструментов: дутар и уд. *Science and Education*, 3(3), 858-864.
8. Салимова, Б. Б. К., & Болтазода, С. С. (2022). Музыка как дискурс управления многоголосной музыки. *Science and Education*, 3(3), 845-850.
9. Халимов, Ш. Ш. Ў., & Болтазода, С. С. (2022). Некоторые аспекты формирования и развития музыкального воздействия с ее последствиями на развитии ребёнка. *Science and Education*, 3(3), 837-844.
10. Болта-Зода, С. С. (2022). Взаимодействие теории и гармонии музыки. *Science and Education*, 3(12), 851-856.
11. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Влияние внутри тяготеющих звуков аккорда. *Science and Education*, 4 (1), 583-589.
12. Саидий Саид Болта-Зода (2023). Эффекты модуляции и отклонении музыки. *Science and Education*, 4 (1), 550-555.
13. Болта-Зода, С. С. (2022). Теоретические основы построения музыки. *Science and Education*, 3(12), 844-850.
14. Ропиева, Д. А. К., & Болтазода, С. С. (2022). Вокально-хоровые песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and Education*, 3(4), 1200-1205.
15. Болтазода, С. С. (2022). Оценка характеристик волнообразных голосов в хоровом пении. *Science and Education*, 3(3), 865-871.
16. Саидий, С. (2019). Влияние музыки на личность и психику ребёнка. *Вестник интегративной психологии*, (19), 217-220.
17. Болта-Зода, С. С. (2022). Полифонический кондукт к строфической форме в музыке. *Science and Education*, 3(12), 837-843.
18. Саидий, С. Б. Продвижение новых принципов творческого фортепианного исполнительства в профильных школах искусств и культуры. *Science and education. Scientific Journal*, 4(3), 1612-1617.
19. Ропиева, Д. А. К., & Болтазода, С. С. (2022). Технологии формирования и развития вокально-хорового мастерства учащихся через народные песни. *Science and Education*, 3(3), 831-836.
20. Рустамов, А. Р. О., & Болтазода, С. С. (2022). Способы обогащения уроков игры на фортепиано передовым зарубежным опытом. *Science and Education*, 3(3), 904-910.
21. Кувватова, Н. Б. К., & Саидий, С. Б. З. (2022). Основные направления и тенденции развития будущих учителей по направлению музыки. *Science and Education*, 3(8), 204-210.
22. Мухаммадиева, Р. У., & Болтазода, С. С. (2022). Основы современного педагогического творчества по сфере хора. Дирижёр как оптимально

управляющий голосом хора в музыкальном театре. *Science and Education*, 3(3), 918-923.

23. Комил Бурунович Холиков (2024). Вспомогательные клетки нервной ткани и действия периферических нервов в Шванновском клетке. *Science and Education*, 5 (12), 99-104.

24. Комил Бурунович Холиков (2024). Специальные приёмы обучение изучения обмена калия и натрия в пороге мембраны Шванье. *Science and Education*, 5 (12), 69-74.

25. Комил Бурунович Холиков (2025). Поликомилоиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. *Science and Education*, 6 (1), 134-141.

26. Болта-Зода, С. С. (2022). Определения понятий диктанта в теории музыки. *Science and Education*, 3(12), 823-828.

27. Алиев, Б. Т. У., & Саидий, С. Б. (2022). Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education*, 3(5), 1484-1492.

28. Рустамов, А. Р. О., & Болтазода, С. С. (2022). Методы и приёмы обучения игры на фортепиано. *Science and Education*, 3(3), 911-917.

29. Наргиза Бахтиёр Қизи Қувватова, & Саидий Саид Болтазода (2023). Современные методы работы с детьми, не имеющими музыкального образования. *Science and Education*, 4 (2), 1248-1255.

30. Эрназарова, А. Ф. Қ., & Саидий, С. Б. (2022). Методики обучения народным музыкальным ладам учащихся музыкальных школах и школ искусств. *Science and Education*, 3(11), 1021-1026.